

Euskal alderdien barneko demokrazia

Eugenio Peñas Aizpuru

Sarrera

Euskadiko alderdi nagusien barneko funtzionamendua aztertzen saiatu nahi genuke. Aipatuko diren arren, azterketa honetan ez gara ekintza eta erabaki jakinen eztabaidan arituko, alderdi barneko demokraziaren azterketa orokorretan baizik.

Alderdien azpiunitateen mundua oso mundu konplexua delako hori ez da, noski, inorentzat sekretua. Baina hori bezain nabarmena da, berebat, zatiketa-motek beren eragina dutela alderdiaren kohesio-mailan eta barneko dinamikan, eta alderdia ideologiaz zenbat eta zabalagoa den (*catch all* alderdia), orduan eta garrantzi handiagoa izango dutela. Gai honek, egia esan, hiritar-go osoa afektatzen du, zuzenean edo zeharka, egunero eta oso arlo konkretuetan. Hala ere, oso azterketa gutxi egin dira arlo honetan.

Michels-en "la ley de bronce de la oligarquía" harez geroztik, alderdi politikoen barne-demokraziaren estudioak osatu ohi du alderdiei buruzko edozein estudioren arreta-zentru eta kezka-

-puntu nagusienetako bat. "Demokrazia" hitzak berak, noski, amaituezineko debate baten gai izaten jarraitzen du, berdin demokraziaren formari zein demokraziaren substantziari buruz hitz egiterakoan. Duverger-ek beste erizpide bat sartu zuen alderdien azpiunitateen estudioan: organizazioaren erizpidea.

Sartori-ren eritziz, alderdi barneko politika, alderdien arteko politikari kontrajarrita, bi arrazoirengatik da "politika hutsa": sinpleagoa eta autentikoagoa izateagatik. Sinpleagoa da, bariabile gutxiren arabera eraentzen delako, eta autentikoagoa, "politika hutsa" bait da. Bi bariabile hauetara murriz daiteke: organizazioaren egitura eta barneko hauteskunde-sistema.

Hiritar normalak ez die denbora gehiegirik ez arreta askorik ematen hauteskunderi. Bere izenean erabakiak nork hartuko dituen erabakitzeraz mugatzen zaio botua. Ez du benetako boteririk. Politika bere karreragai ikusten duen "alderdi-gizonak", ordea, bai, badu boteririk. Bere kargu publiko edo alderdi barneko karguan asko izaten dira garrantziko botazioak, eta horiei etekin ederra atera liezaieke berak; barneko demokrazia bere karreraren parte da. Bi mutur horien artean badago tarteko beste hiritar-maila bat, kultura politiko gehiagoz edo gutxiagoz hornitua.

Hori hala izanik ere, gaiaren beraren garrantzia ez da zalan-tzan jartzekoa. Gu aurkitzen garen politika-garapenaren mailan —mendebaldeko demokrazia— alderdien barneko hauteskunde-sistema da boterearen aldagai gakoa. Har daiteke boterearen kontrolerako elementu nagusienetakotzat.

Ez da gehiegi esatea, alderdietako eliteen portaerak barneko hauteskunde-sistema ahalik eta gehien ustiatzeko estrategia ispi-latzen duela. Alderdietako zuzendaritzak, beste talde sozialetakoak bezalaxe, izaera bikoitza azaltzen du Duverger-en eritziz: itxura demokratikoa eta errealitate oligarkikoa izaten omen ditu. "Demokraziak" doktrina nagusi izaten jarraitzen du gaur egun eta horrek definitzen du boterearen legitimitatea. Alderdiek, beraz, asko zaindu behar izaten dute itxuraz demokratikoa den zuzendaritza hautatzea.

Mundu osoko alderdiek garatzen dituzte prozedura autokratiko eta oligarkikoak, beren estatutuak kontutan izan gabe, eta prozedura-sail desbideratu baina eraginkorra erabiliz. Teknika hauen sakontasuna beste faktore hauen araberkoa izaten da: alderdiaren osaketa sozialaren araberkoa, bere kideen sentimendu demokratikoaren indarraren, alderdiaren doktrinaren,

alderdiaren adinaren, buruzagien karakterearen eta masek horiei dieten gurtzaren arabera.

Aztertu ditugun alderdi gehien kasuetan, hauteskunde-sistema demokratikoaren orde, erreklamendu-teknika autokratikoak erabiltzen dira era sistematikoan: aukerakidetzeta, exekutiba zentralak edo lokalak izendatzea, aurkeztea, etab., botere errearen eta agerikoaren arteko bereizketaz larriagoturik hori guztia.

Alderdien bizitzak ezaugarri izaten duen kanpoko forma demokratikoak oligarkiarako joera ezkuta dezake; hori, Michels-ek esan bezala, erakunde ororen baitakoa izanik. Joera hori estudiatzeko behaketa-eremurik egokiena alderdi demokratikoek eta beren barne-egiturek osatzen dute. Alderdien bizitzako azalpen oligarkikoen estudioa, beraz, balio handikoa da eta erabakiorra bere emaitzetan.

Orain arte aztertutako alderdi guztietan eratzen da oligarkia bat, batzuetan espontaneo, beste batzuetan ez. "Irabazleak dena beretzat eramaten duen" barneko hauteskunde-sistema bat dagoenean, zatiketak gutxitu egingo dira, baina baseen sentimendua nabarmenki nahasgalduta geratuko da. Alderantziz, barneko hauteskunde-sistema oso proportzional batek zatiketa-indize altua emango du, baina ordezkariak askoz ere egiaziagoa izango da. Bereziki egiten dira, gainera, zatiketa ideologikoak eta interesez sortutako zatiketak, hondarrak banatzeagatik sortutakoak, etab., eta horrek zaildu egiten du azterketa.

Adimen-mailaz masaren ginetik dauden pertsonen eraginez, hautesleek uste dute, urnetara joan eta beren interesen defentsa delegatu baten eskutan utziz, boterean parte hartzen dutela. Alderdien kontrako erasoak egunero egiten dira, ez hauteskundeak daudenean bakarrik; gaia gure garai-garaikoa da. Ba al da hori baino adibide hoberik gizarte totala ulertzeko? Seguru asko ez, horrek bere baitan eta miniaturan botere-erlazioen tentsioak, presio-taldeak eta beste hainbat kontzeptu sozial ispilatzen bait ditu. Alderdi politikoak dira bizitza politikoaren agente nagusi.

Barneko demokraziak barneko oposizioa eskatzen du. Horretarako, ahalik eta gehien segurtatu behar da alderdien barruan frakzioak eratzea, eta berebat gutxiengoen ordezkariak izatea. Antolaketa eta programa partzialki autonomoak dituzten barne-frakzioei izaten utzi egin behar zaie, interes desberdinak integartzeko direnean. Gizartearen demokratizazioaren alde da-

goen edonork derrigorrez egon behar du frakzioen eraketaren alde.

Jendaurrean batasun trinko bezala azaldu nahiz, kritikoak —frakzioak eratzen dituztenak— diziplinatzaera jotzen dute alderdiek eta haiek kalera botatzeko posibilitatea ere kontutan hartzera. Zehapen guztiak legitimatzeko balio duen formula erabiltzen da azkenean: “jokabide alderdiarentzako kaltegarria”. Iraizpen-prozedurek zurruntasuna ezartzen diote alderdiaren bizitzari.

Alderdien barneko ordezkartzan ere estatu mailako arazo berak planteatzen dira aginteari dagokionez: librea ala derrigorrezkoa behar duen. Demokraziaren ordezkartza hutsaren aldeko interpretazioari jarraituz ere, delegatuek faltseatu egin dezakete kideen borondatea batzarreetan, hautesleena parlamentuetan faltseatzen den bezalaxe.

Alder diz osatutako Estatuan barneko demokrazia ezin da derrigorrezko agintetik banandu, alderdiek, egitez, monopolioa bait daukate kandidatuak hauteskudeetan aurkezteko. Beraz, diputatuak “alderdia”ren agindua jasotzen dute batez ere, eta ondoren bakarrik hautesleen onarpena.

Derrigorrezko agintea ezartzeak, ordea, basea politizatua egotea eskatzen du, eta edukiak eztabaidatzeko egoeran. Aldiz, alderdiei buruzko ikerketa enpirikoez base horren apatia politikoaren froga ugari ematen dute.

Autoreak bat datoz edozein alderdientzat batasuna beharrezkoa dela esaten, eta inork ez du ukatzen “alder diz osatutako alderdia” posible dela; baina gero, erakundearen arauketek (hots: alder dietako konstituzio, lege eta estatutuen demokraziako inperatiboek) ezin diote egitezko desdemokratizazio bati itzuri egin.

Prozesu horri begira dauden artean bi erreakzio desberdin suma daitezke. Batzuentzat oligarkia itzuriezineko ondorioa izango da. Eredu desberdinetako “manager”ek ezarritako jokamoldeetara egokitzen den neurrian bakarrik zentzu izango du hiritarren edozein konpromisuk. Alder dien barneko bizitza itxuraz bakarrik omen da demokratikoa. Beste autore batzuek masen desdemokratizazioa geratzea posible dela hartzen dute oinarritzat. Hauek esatera, barne-demokraziaren itomen oligarkikoa ez omen da itzuriezineko prozesu sozial eta politikoa, eta demokratizazio-estrategiak ez omen daude aurrez porrot egitera kondenatuak.

Alderdi-sistema alderdianitz polarizatuaren ereduaren barnean aurkitzen da Euskadi. Problema nazionalak sortutako urratua gehitu behar zaio horri; honek, noski, neurri batean konplikatu egiten bait du espektru politikoa. Sistemaren aurkako alderdi garrantzitsuak izateagatik bereizten da Euskadi, gobernuaren aurkako oposizio bilateralak dituzten alderdiak izateagatik. Aldiz, "sistemaren zentru metrikoa" izendatuko genukeena ere okupatua dago garbi-garbi. Polarizazio politikoa eta alderdi-sistemaren joera "zentrifugoak" nabarmenak dira. Alde batetik "super-eskaintza"ren politika praktikatzan dute alderdiek, gehiegi aginduz, eta, bestetik, "pragmatismo ideologiko"aren politika alderdi "zentralek".

Gai honi buruz pixka bat pentsatzen jarriz gero, ondorio harriarriak ateratzera iritsiko ginatke. Masak pasiboki onartzen al du, koadro gidariak hautatzera eta bileretara joaten den militante-nukleo txiki baten eskuetan uztea bere gidaritza? Azterketan guztietan ateratzen denez, militante eragileek zuzentzen omen dituzte afiliatuak. Alderdietako kideek ez dute gizarte igualitarioa eta uniforme osatzen, komunitate biziki hierarkizatu baizik. Baina gainera, eta urrats bat aurrera emanez, sistematikoki eta kontzienteki egiten al da hori? Autoritarismoa edo "zentralismo demokratikoa" bezalako hitzak erabil al daitezke? Autore klasikoek deskribatutako fenomeno horiek berak gertatzen al dira Euskadin ere? Horixe da hemen aztertu nahi dudana.

Alderdi bakoitzeko elkarrizketatuen¹ kopurua zehazteko jarrailu dudan erizpidea, alderdiaren frakzionalitatearen eta beraren indar elektoral eta sozialaren funtzioan dago. Elkarrizketarako aukeratutako pertsona bakoitzak alderdi baten frakzio bakoitzeko ordezkari izan behar zuen, edo inoiz hala izana izan beharko du, frakzio nagusia edo boterean dagoena ere barne sartuz. Jakina, oso zaila gertatzen da, kasu batzuetan, frakzioaren izenean hitz egingo duten pertsonak aurkitzea, bai organizazio-zailtasunagatik —beharbada organizaziorik ez dute, eta joera latenteak besterik ez dira—, eta bai organizazio-mota "koalizioa" eta ez-lideratua izateagatik, edo inoren izenean zerbait esan eta horrek ekar liezaizkiokeen ondorioen beldur izateagatik.

Elkarrizketa egituratu gabeak, marko teoriko egoki bat osatu ondoren eta gai interesgarri eta adierazgarrienak aurrez estudiatu ondoren egin dira; era horretan, elkarrizketaren gida osatu ahal izan da, eta, ondoren, jasotako informazioa era sistematikoan aztertu, baliozko konparazioak eta ondorioak ateraz.

Pertsona eta egoera bakoitza desberdina balitz bezala tratatzeko aukera ematen dio egituratu gabeko elkarrizketak ikertzai-leari, elkarrizketa garatzen doan neurrian aldatuz joateko aukera. Baina, bestalde, elkarrizketa desberdinen arteko ordena, izaera eta edukina zenbat eta gehiago aldatu, orduan eta datu zientifikoak aurkitzeko aukera gutxiago. Galderek nolabait ere standarizatuta egon behar dute.

Behar diren neurriak hartuz gero, bi prozedurok ez dute nahitanahiez elkar kanpoan uzteko modukoak izan behar. Elkarrizketak osatu egin daitezke, beren garapenaren edo beste elkarrizketen garapenaren argitan, eta baita errepikatu ere.

Azkenik, esan behar da aurrez prestatutako galderak egin ondoren, erantzunak "irekiak" izan daitezkeela, galdera zentral batzuk mantenduz behintzat: hau da, galderok erantzunez, kasuak sailkatu, kasuen arteko konparazioak egin eta, nolabait ere, tipologizazio bat egiteko modua utziko duten posibilitate fijo bartzuen barruan mugituz.

Ondorioak

1. Frakzioak egoteari buruzko doktrina ofiziala

a) Coalición Popular

Frakzioak erabat debekatuta daude koalizioaren barne-estatuetan. Koalizioan alderdi desberdinak egotearekin konpen-tsatzten da frakzioen ausentzia.

b) Partido Socialista Obrero Español

PSOEn "eritzi-korronteak" daude legalizatuta; ez dira iristen "frakzio"aren organizazio-mailara eta gainditu egiten dute "joe-ra"rena, Sartori-ren terminologian. Eritzi-korronteak ezin du eduki lokalik, finantziazorik, karnetik edo komunikabide propiorik, eta ez dago proportzionalki ordezkaturako organo bateraz-lectan.

c) Eusko Alderdi Jeltzalea

Estatutuetan frakzioak sortzeko posibilitatea kontutan hartzen ez bada ere, ez dago espresuki debekatua. Estatutuak errealitatearekin desegokituta daudela esateko kasu nabarmena dirudi; nahiz eta orain, Eusko Alkartasunaren zatiketa gertatu ondoren, egokitzapenaz hitz egiteak zentzurik ez duen.

d) Euskadiko Ezkerra

Kasu bakarra da frakzioak legalizatzen dituen eta karguak hautatzeko edo iharduteko eta adierazteko kanalak izateko proportzionalitatea onartzen duena. EEn bi eratako afiliazioa dago: lokala eta sektoriala.

e) Herri Batasuna

Barne-egitura berezia dauka honek, zeharkako alderdien antzekoa, hau da, batutako baseko talde sozialez osatua dago. Frakzioak legalizatzeko premia, beraz, ez da hain nabarmena.

2. Alderdiaren edo alderdiaren hurbileko prentsa

Hiru egoera-mota bereiz daitezke: alde batetik EEn *Hemendik* daukagu; hartzen diren gutun guztiak argitaratzeko obligazioa du eta ideologi debatego aldezkar bezala dago pentsatua. Barne-arazoetan neutrala dela pentsatzen dute kritikoek ere.

Beste muturrean *Euzkadi*, *Alderdi* eta *Deia* jar ditzakegu. Kritikoak —gaur EAn daudenak— bat datoz barne-arazoetan neutraltasunik ez dagoela salatzean. “Ofizialisten” kontrola salatzen da, informazio alternatiboak blokeatu egiten dituztela.

Tarteko maila batean jar ditzakegu AP, PSOE eta HB. Barneko zirkularrak “ofizialistak” direla esan daiteke eta aurrez hartutako erabakiak justifikatzeko izaten direla, baina kritikoek ez dituzte beligerantetzat salatzen.

3. Ahaldundu bidezko komunikazio-sistema

Esan daiteke zentrala dela PNV eta HBn, eta bigarren mailakoa PSOE eta EEn. Bi alderdi hauetan komunikazio-kanal osagarria da; elkarrizketatuen artetik inork ez du ikusi horren kontra ezer salatu beharrik.

PNV eta HBri dagokienez, badirudi orokorki onartzen dela ahalmenu guztiak beren txostenetan neutralak ez direlako eritzia, baina zaila dela zenbat diren kuantifikatzea. Ekintzaren "konszientzia" ere ez litzateke oso argi egongo, elkarrizketatu batzuek "giza egintza" izateari egozten bait diote horren erantzukizuna.

Beharbada, sistema beraren baitan egon daiteke problema, elkarrizketatuaren "borondate onean" oinarritzen bait da dena. Sistema bera da akatsak izateko modukoa, ahaldunduaren objektibotasun-ustean oinarritzen bait da. Komunikazio-sistema hau beste batzuekin osatu beharra dago.

4. Kritika-askatasuna mass-mediatan

Azterketa-gai honetan ere hiru permisibilitate-maila ezar daitezke. Alde batetik, EE daukagu. Alderdi horretan militatzeak ez dakar, inola ere, edozein hiritarri onartzen zaizkion eskubideen murriztapenik.

Tarteko mailan, PSOE eta HB daude. Hauetan, kritika noiz egiten den kontu izaten da, eta ez dago arau jakinik. Beste alde batetik, PNV eta AP dauzkagu; komunikabideetan egindako kritikak debekatu egiten dituzte hauek. APn, kritikek ematen duten "irudi txarra" rengatik.

PNVren barnean, "isiltasun-paktua"ren kontrako jarrera gogorra zegoen, eta horregatik auzipetutako bat baino gehiago zegoen. Ondorio bezala, esan daiteke, militantziak, batzuetan, eskubide zibilei uko egitea eskatzen duela, "alderdi-arrazo"ez eta onartutako helburuen lorpenerako.

5. Alderdiaren instantzia desberdinen autonomia

APk eta PSOEk mugatuta daukate alderdiaren instantzia lokal autonomia; ez, hartu beharreko erabakiaren eremuagatik, erabaki horren transzendentziagatik baizik. HBn eta EEn autonomia lokala ematen da, funtsezko ideologi printzipiorik urratzen ez den bitartean.

PNVn "konfederabilitatea" hitza erabiltzen da eta geografi eremu desberdinen autonomiari eta subiranotasunari egiten dio erreferentzia. Baina printzipio horren "adiera" desberdinak daude, eta, ondorioz, oso eztabaidatua gertatzen da printzipio hori praktikan.

Hiru interpretazio bereiz daitezke: a) konfederalismo hutsa, hitzarmen konfederala hausteko posibilitatea onartzen duena (Ormaza, Amezketeta); b) konfederalismo murriztua (Insausti eta Anasagasti), eta c) konfederalismo tartekoa, beto-eskubide bezala ulertua arazo batzuetan (Garaikoetxea, Boneta).

6. Diziplina-auzitegiak

PNV ez beste alderdietako jendearen artean inork ez du pentsatzen (ez disidenteeek, ez iraitziek) diziplina-auzitegiek paper garrantzitsua jokatzen dutenik; aldiz, PNVko kritikoen artean, gaur EAn daudenen artean, gaia arretaz eta kezkatu tratatzen da, gai zentrala dela garbi utziz.

Elkarrizketetan azaldu denez, honako hauek dira salaketak: “lehiakideak baztertu egiten dituzte motibo ideologikoz”, “bote-rearengatiko borrokaren parte dira”, “estatutuak urratu egiten dira”, “purga ideologikoak egiten dira”, “orain arte ez bezalako jokabideak”, “erabilera abusiboa”, “ez dira neutralak hautatzeko moduan”...

Adierazgarria da nola, beste alderdietan inork aipatzen ez dituen bitartean, PNVren barruan etengabeko erreferentzia nabarmenak eta kezkarriak izaten diren. Jendaurrean gehien zabaldu diren ekintzen artean aipa daitezke: Bermeoko kasua, Nafarroakoa, Gasteizkoa, etab.

7. Hauteskundeetako manipulazio konkretuak

Arlo honetan ez dut salaketa handirik jaso, salbu HBren kasuan, horiek “asanblada guztiz anarkiko” ez hitz egiten bait dute. Labur esanda, lakra itzurizaila dela dirudi, baina gertatzen dena, eta hauteskunde-prozesu orokorretan normala den baino neurri handiagotan, gainera; eta pentsatzen hasteko datua da hori.

8. Ageriko buruak eta benetakoak

PNVn eta EAn inork ez du ukatzen mementuren batean buru agerikoak eta buru benetakoak izan direnik; batzuek justifikatu egiten dute “prestakuntzagatik”, eta beste batzuek kritikatu. Badaude beste salaketa batzuek, ETAk HB gidatzen duela esaten dutenak. HBkoak izandako batzuek hala dela aitortzen dute, eta bertan jarraitzen dutenek ukatu egiten dute.

9. Militanteen formazioa

Gai honek orain ez du trantsizioaren hasieran zuen transzendentziarik. Hitzaldi bidez eta eguneroko praktikaz bideratzen da gaur gai hori. Militanteen eta sinpatizanteen arteko diferentzia beste gai bat da; izan ere, alderdietako leader-ek ez dute, behar bada, sinpatizanteen independentzia ondo kalibratzen, batez ere erreferendumei begira.

10. Barneko hauteskundeen sistema

Puntu honetan ez dut deskribapen orohartzailerik egingo, baina aztertu nahi nuke elkarrizketatuengandik jasotako informazioa Duverger-en ekarpenen arabera.

a) Alianza Popular

Honen barneko hauteskunde-sisteman, zerok detektatzen dira beste gauzen artean: zeharkako sufragioa, maila desberdinetako delegatuak eta "demokrazia errepresentatiboa", gizartearen maila orokorrean bezala.

b) Partido Socialista Obrero Español

Hemen ere badaude zeharkako botua, maila desberdinetako delegatuak eta "demokrazia errepresentatiboa" kongresuen artean. Hemen ez ditu, APn bezala, alderdiaren lehendakariak izendatzen karguak.

c) Eusko Alderdi Jeltzalea

Esan daiteke ez dagoela lehen deskribatutako eritzi-deformazioaren mekanismorik, baina sistemarik inportanteena zera da, botuen balioaren aldaketa eta "gizon bat/botu bat" printzipiotik urruntzea, guzti hori arrazoi historikoz justifikatuz.

d) Euskadiko Ezkerra

Alderdi honetan zerak bakarrik aipa daitezke: demokrazia errepresentatiboaren baldintzapenak, barneko erreferendumen ausentzia eta sistema asanbleario hutsari itzuri egitea.

e) Herri Batasuna

Esan daiteke ez zaiola jarraitzen "gizon bat / botu bat" printzipioari, botuen balioaren aldaketa justifikatuz batasun herritarren programaren exigentziengatik.

11. Frakzioen azterketa

a) Joera pertsonalistak eskuin-zentru espainolean

Hain aberatsa eta hain kontutan hartzekoa izan zen lehengo Unión de Centro Democrático haren egoeratik aparte, orain da goen masa-alderdi bakarraren, APren, egoera badirudi itxaronaldi batean aurkitzen dela "Sánchez-Aróstegui" *affaire*-aren ondoren.

Gipuzkoan ere sortu zen antzeko beste kimu berri bat, batez ere belaunaldien arteko diferentziekin zerikusi handiagoa izan zuena; eta, seguru asko, beste gehiago ere izango dira. Dena den, boterearengatik borrokatzen duten joera pertsonalistak (garantzizko ideologi desberdintasunik gabe gehienetan) zailak dira deskubritzen, aztertzen eta, batez ere, aurrikusten. Eboluzio politiko orokorraren eta koalizio-lagunekiko erlazioen baldintzapean egongo da dena.

b) Izquierda socialista

PSE/PSOEren barruan % 10etik hurbil dabil. Esan daiteke ezkerreagoko taldea dela alderdiaren barruan, eta bere postulatuaren artean, honako hauek sartzen direla: UGTren pisu handiagoa alderdian, eta horren eragina gehitzea, langileen interesak erasan ditzakeen politika gubernamentalari kontrapisua jartzeko; autonomiaren gaian, politika biziki autonomistagoa proposatzen dute. Barne-demokrazia gehitzearen aldeko dira, eta, gehiegizko pragmatismoa alboratuz, utopia sozialistari eutsiko dion alderdi bat nahi dute. Korrante honek balio dezake alderdiaren debate ideologikoa bizkortzeko. Baina horren egiatzko eraginkortasuna txikia da, eta, azkenean, botua alderdiko sektore ofizial maioritarioetakoren bati ematera behartuta aurkitzen dira.

c) "PSOeko gipuzkoarrak" (ofizialak)

Deitura hau, nabarmenki desegokia eta okerra izanik, Nicolás Redondori jarraituz erabiltzen dut hemen, bertan sartuz, na-

gusi gipuzkoarrak izanik ere, Euskadiko eskualde-exekutibaren aldeko diren edozein lurraldetako pertsona guztiak. Talde honek ia ez dauka jenderik Bizkaian, nahiz eta pertsonalitate aipagarriak dituen; eta Araban, tratatzeko dugun gaiak baldintzapetua dago.

Ideologiaz, euskal nazionalismoarekiko onarberagoak dira, eta nazionalistekin akordio eta konpromisuetara iritsi-zaleagoak. Bestalde, gobernu espainoleko ministrari ekonomikoengandik hurbilago aurkitzen dira, eta errazago onartzen dituzte exekutiba federal espainolak ezartzen dituen postulatuak.

d) "PSOeko bizkaitarrak" (ofizialak)

Izenari dagokionez, aurreko atalean esandakoa gogoratzen dut. Euskal nazionalismoarekiko bibentzia desberdinek nazionalismoarekiko jarrera beligeranteagoa taxutu dute PSOEn barruan (Sartori) eta liskarrez eta kereilaz zipriztindutako erlazioa daukate harekin.

Sozioekonomiaren arloan, nabarmenki desmarkatzen dira gobernu espainoleko ministrari sozialdemokrata ekonomikoengandik. Bururapen marxista jatorrik defendatu gabe, eta Felipe Gonzálezen buruzagitza kuestionatzen hasi gabe, hartu beharreko erabakietan UGT presenteago egotearen aldeko dira. Status horren posibilitate urriengatik ez dira "eritzi-korronte" bihurtzen.

e) PNVko ofizialistak

Ofizialistek behin eta berriro esaten dute, alderdian ez dagoela ez ezker ez eskuinik, eta, bere baitan klase guztien ordezkaritza duen alderdi interklasista izanik ere, errebindikazio nazionalak alboratu egiten dituela diferentzia horiek guztiak, alderdiaren oreka lortuz.

Hautzat, askatasun nazionaleko mugimendu handi bezala pentsatzen da alderdia, eta azertu ditugun diferentziak problema pertsonal sinpleen ondorioz sortuak dira, beren eritziz. Pisu-ko diferentzia ideologiko handirik ez dagoela diote, eta, gehienez ere, barneko problemak boterearengatiko borrokarekin omen daude erlazionatuta. Ezker/eskuin binomioaren aurrean jarrerarik hartu gabe, ez bait da existitzen, orain dagoen alderdi-kontzeptzioa defendatzen dute, eta osaketaz heterogenoak dira.

f) PNVko kritikoak (Eusko Alkartasuna)

Barne-sistema maioritario baten bidez frakzioak murrizteko kasu garbia zen hau. Heterogenotasun izugarria da talde honetan lehenengo nabarmentzen dena. Printzipio aglutinatzaile bakarra zera izango da beharbada: nazionalismo erradikalago baten defentsa, alderdi-kontzepzio desberdin baten defentsa, Nafarroarren arazoa izanik horren gai garratzena.

Kontzepzio nazionalista erradikalagoak beste sektorearen "ikuspen autonomista etsipendu"arekiko deskonfidantza zuen berarekin. Demokrazia espainola sendotzeko ahaleginetan, printzipio nazionalisten defentsan zabartu egin direla pentsatzen dute. Kritikoan taldean, aldiz, "ezkerrago"ko eredu batean pentsatzen da, diferentzia guztien gainetik, sektore honek benetako garrantzia ematen bait dio aldagai horri. Muinak, ordea, nazionalismo errebindikatzaileago bat izaten jarraitzen du.

g) Euskadiko Ezkerraren egoera

"Nueva Izquierda" frakzioa alderditik atera ondoren, esan daiteke Euskadiko Ezkerran ez dagoela frakziorik. Hemen egin beharko genukeen galdera, beste honako hau litzateke: frakzio batek noiz jarraitu beharko lukeen bere ideia desberdinak alderdiaren barruan defendatzen ala diferentzia horiek noiz diren beste alderdi bat eratzeko bezain garrantzitsuak. Horri erantzunez, esango genuke alderdiaren osaketa sozialaren, adinaren, historiaren, bere leader-en, etab.en kontu izaten dela hori.

Hona beste galdera gako bat: frakzioari dagozkion eskubide guztiak onartzen zaizkion frakzio bat noiz iritsiko da alderdi bateko afiliatuak bere postulatuaz razionalki ezin dituela konbentzitu ikustera?

h) HBko "ortodoxoak"

Masa-bloke bat egindako hori zuzentzen duen "abangoardia iraultzaile" moduko bat dugu hau. Talde kontzienteki iraultzaileak dira hauek, estrategia orokorra markatzen dutenak. Ez dago borrokarik gabeko batasunik, ezta batasunik gabeko borrokarik; beraz, teoria eta praktika integratu eta ideiak eta masen jokabidea konbinatuko dituen profesional-nukleo bat behar da.

Esan daiteke, kontzepzio elitista dagoela oinarrian, konpromisu garbia bait dago sektore herritarrak "kontzientzi maila handiago" batez prestatzen joateko. Talde honek babes ideologikoa ematen die sektore herritar inkontziente eta korporatistei. Hemen arazoa zera da: ea nola definitzen den "nor dagoen jadanik kontzientzi maila hori izatera iritsita", eta ea talde horrek erabateko kontrola duen organizazioaren gain.

i) HBren "sektore herritarrak"

Errebindikatzeko gai edo alderdi partzial edo sektorialetan oinarritzen dira, berau beste proiektu orokor batean txertatuz. Baina gauzak lortzeko prozesu honetan, parte hartzen duten herriko sektoreek kontzientzi maila handiagoa bereganatuz joan behar omen dute. Beraz, HBren taxueran bertan bi atxekimendu-maila daudela hartzen da abiapuntu: jadanik kontzientzia dutenak, abangoardia iraultzailea, eta oraindik kontzientziarik ez duten, baina izatera iritsiko diren beste guztiak.

Sektoreak osatzeko ez dago murriztapenik, ez da jartzen kopuru-mugarik. Sektore guztiak biltzen dituen eskaera amankomuna behin lortu eta gero, desagertu egiten da, eta sektoreek, jada prestatuak, benetako xedea deskubritzen dute eta helburu horretarantz bideratzen dira.

12. Bilera erabakiorretara joatea. Eredu mailakatuak

Alderdi guztietan ikusten da jaitxi egiten dela bilera erabakiorretan edo militantzia aktiboko lanetan biltzen den jende-tasa. Horren zergatien artean daude: trantsizioaren lilura hura galdua, antolabide egokirik eza, denbora-falta, desinformazioa, etab.

Gaia hor dago, eta pentsatzen jartzeko gauza da. Garrantzitsuagoa deritzot beste eremu mailakatu haren gaiari, elkarrizketatuen artean inork ez bait du ukatzen: gizartea - botuemailea - sinpatizantea - afiliatua - militante aktiboa - kargu publikoa edo alderdikoa.

Gai honek bi alderdi ditu: bata kualitatiboa, "demokrazia" edo "alderdia" hitzek komunitate biziki hierarkizatuak izatea inplikatzeko bait dute; bestea kuantitatiboa, zeren, adibidez, gehiago absolutua duen alderdi batekin eta militanten barneko abstentzioa gertatua, pertsona-kopuru txiki batek erabaki bait lezake milioika pertsonaren etorkizuna.

13. Erabaki nagusiak baseei kontsultatzea

Ez da posible, jakina, erabaki guztiak baseei kontsultatzea, utopia litzateke. Baina nork erabaki behar du zer kontsultatu eta zer ez? Horra hor gakoa. Elkarrizketatuek bakoitzak bere eritzia eman du gaiari buruz, eta eritzi horietatik honako hau atera daiteke:

Elkarrizketatuak bi jarreraren inguruan taldeka daitezke: baseen kontsultarik eza justifikatzen saiatzen direnak (“prozesu mantsoa da”, “denborarik ez dago”), eta kontsulta gehiago eskatzen dutenak. Bigarrenok pentsatzen dute, gaurko egoera hobe daitekeela.

Ondorio bezala esan daiteke, alderdiek ez daukatela militantearen ekimenerako partaidetza-bide egokirik. Guztiak eska eta onar dezaketen minimo bezala, erabakiak a posteriori ezeztatze-ko posibilitatea egongo litzateke, boterearen benetako kontrola egikaritu ahal izateko.

14. Alderdiaren agintea ala hauteslearena? Alderdi-diziplina

Hauteskunde-kanpainan nabarmenki konprometitu ondoren, agindua betetzeko obligazioa al dauka alderdiak? Ez betetzeko libre izanez gero, nola jokatu beharko luke? Elkarrizketatuen erantzunak hiru taldetara banatzen dira:

a) Beste guztiaren gainera alderdiko exekutibaren agintea jartzen dutenak karguaren egikaritzako epe barruan. Jarrera hau alderdi-diziplinaren derrigorrezkoarekin loturik dago. Botere-erantzukizunak dituzten pertsonak dira.

b) Hauteskundeetako aginduak besteren gainera jartzen dituztenak, baseei espresuki kontsulta egiten ez zaien bitartean behintzat. Botuaren diziplina mantentzearen aldeko dira, eta jarra kritikoak izandako jendea da.

c) Botere-erantzukizunik gabeko alderdi txikiak, beraz bi aginteak kontraesanean jartzea nekez gertatuko zaien alderdiak.

15. Gobernatzaileen hautespen-sistema

Elkarrizketatuak zerrenden hautespen-sistema oraingoa baino “gutxiago itxi” baten alde azaldu dira ia ahobatez. Zerrendaren barruan hautatzeko zerrenda-sistemaren alde azaldu dira ge-

hiengo ikaragarritz. Primario-sistemari buruz, bi motatako eragozpenak jartzen dira:

a) "Ez du ekipo homogenorik sortzen". Eragozpen honek ez du zentzurik, talde parlamentarioek homogeno izan beharrik ez daukatela pentsatzen badugu. Edozein modutara, ekipo homogenoak sortuko lirateke zirkunskripzio bakoitzean.

b) "Botu gutxiren aldearengatik espezialista aipagarriak uzten ditu kanpoan", hau alderdi txiki eta homogenoetan. Baina, hain zuzen alderdi txiki eta homogeno izateagatik har dezakete hobepen-botua ez errespetatzeko akordioa.

16. Alderdi barneko munduaren gardentasuna

Ia elkarrizketatu guztiek eskatzen dute alderdi barneko munduan izandako debateak eta ateratako emaitzak gardenago azaltzea gizartearen aurrean. Gardentasun horrek ezin du erabatekoa izan, estrategiaren beharkizunez.

Erantzunek eta eritziek salaketa bat azaltzen digute. Barne-demokrazia botere-kontrolaren funtsezko bariabla delakoa onartuz gero, informatuta egoteko gizartearen eskubidea ezta-baidea da eta gardentasunik eza botere-abusuaren egos-salda izango da.

Kurioso da nola, botere legegileak alderdien barnea nolabait arautu beharko ote lukeen galdetzerakoan, harridurazko erreakzioak sortu diren. Dena den, argi dago alderdien kanpora begirako obskurantismo-marjina murriztu egin behar dela.

17. "Catch-all" alderdia eta frakzioak

Alderdi hauek labur defini daitezke pragmatiko izateagatik eta sistemaren zentru metrikoan kokatutako alderdi nagusi izateagatik ("Mundu osoaren alderdiak"). Jakina, horien golkoan hartutako erabakiek gizarte osoaren gain izaten dute oihartzun.

"Eremu mailakatua"ren mekanismoak, baseen kontsultarik eza, alderdi-agintearen garrantzia eta gehiengo absolutuko botu-diziplina, denak batera biltzen baditugu, azkenean oposizio eta kontrolleko plataformarik eraginkorra barne-demokrazia delako ondorioa aterako dugu.

Gehiengo absolutua duen alderdi bateko militanteen arteko debateek zein puntutaraino ordezka dezakete parlamentua edo

gizartea? Mundu honek hainbesteko garrantzia baldin badu, galde dezakegu ea gizartearen beraren ikerketa- eta arreta-falta zer-gatik gertatzen diren.

18. Siglaren indarra *versus* karismaren indarra

Bi jarrera bereiz daitezke. Batetik, alderdiaren indarrari lehenetasuna ematen diotenak. Alderdi handien aparatuaren hurbileko pertsonak izaten dira. Siglarik gabe ez dagoela karismarik, uste dute.

Bestetik, bi indarrak kontutan hartu eta mementu bakoitzean garrantzitsuena zein den aztertzen dutenak daude. Inork ez du uste, harrigarria, karismaren indarra siglaren gainetik egon daitekeenik. Sigla eta karisma, biak dira alternatiba politikoen eta beren programen azterketa razionalaren gainetik dauden portaera irrazionalak.

Elkarrizketatu gehientsuek bi maila bereizten dituzte. Bata, "politizazioa"ren maila, erreakzio herritar garrantzitsuak edo jarrera politikoak jasotzen dituena, eta Euskadin Estatuan baino nabarmenki altuagoa dena; bestea, "ideologizazioa"rena, hau da, jarrera razional estudiantua, masek ez dutena.

19. Ba ote demokraziarik frakzioen legalizaziorik gabe?

Azken joerek seinalatzen digutenez, badago militanteen artean joera bat, hartu behar diren erabakiak beren izenean exekutiboek har ditzaten uztekoa. Bestalde, gure inguru honetan "joerei" trabak jartzen zaizkie, "frakzio"ak osatzera iritsi ez daitezten.

Beharbada, premisa faltsua jarri dugu oinarrian: frakzioak behar direla, alegia, barne-demokrazia egon dadin. Baina "demokrazia" egoteko oinarritzko baldintzetako bat oposizio organizatua egotea ezarri gero, frakzioak beharrezkoak dira.

Ezin ahaztuko da arrisku bat ere badagoela. Anaiarteko baitailak, iharduera gubernamentalaren paralizazioa, handinahi pertsonalak, botere-gutuziak, klanen sorrerak, ezegonkortasuna, etab... Militanteak botere-maila izugarri batera altxako lituzke, gainera.

Badago tarteko bide bat ere: azpiunitatez osatutako unitateak direla alderdiak, eta azpiunitateok ikusezinak direla neurri handi

batean. Gertatzez ematen den egoera bat legalizatzea suposatuko luke. Informal dena atzitzea suposatuko luke, horren indarra onartzea eta bideratzea.

Barne-demokraziaren bizitasunaren eta autentikotasunaren demostrazioa izango litzateke frakzionalismoa. Frakzioek dinamika berritzailea ezar liezaiekete alderdi politikoei, egitura ez hain inobilistak eta bizkorragoak sortzen lagunduko lukeen dinamika.

Bestalde, Euskadin hain da gogorra alderdien arteko beligerantzia, non botuaren sendotzea ekarri bait du, salbu zatiketen kasuan. Dinamika subpartidista eta frakzio berritzaileen dinamikaren bidez bakarrik lor daiteke askotan benetako "aldaketa".

20. Azken ondorioak

Gogoratzekoak dira hau bezalako lan batek aurkitu dituen eragozpenak. Gai batzuetan erabatekoak ziren elkarrizketatuen arteko kontraesanak eta, beraz, puntu ilun batzuk inguratuz pasa behar izan ditut, bestectan ondorio ahalik eta zorrotzetara iristeagatik. Behaketa-metodo, kualitatibo eta kuantitatibo, izugarri dagoen arren, guztiak oztopo berarekin trabatzen dira: deklaratuakoen egitasunean oinarrituta egotean, alegia. Ez dut uste nire lana batzuei arrazoa kendu eta besteei ematea litzatekeenik. Nire egiteko bakarra, zera izan da: gauzak aztertzea, nik gogoetak egin eta besteri egin eraztea, egia aldaezinik eta fededogmarik ezartzen hasi gabe. Egoera batzuk agerian jartzen eta gaiaren analisisan laguntzen saiatu da lan hau, benetako aktoreen, elkarrizketatuen, eritzia hartuz abiapuntu.

Gaiari buruzko interesa errealitatearen ikusmenetik sortu zait. Eritziak ordezkatu baino gehiago, eritzia egin egiten bait dituzte alderdietako exekutiboek. Sozializazio edo birsozializazio prozesu handi bat da barne-dinamika. Herriaren borondatea, aurrefabrikatutako marko batean sartuta geratzen da. Alderdia ez da eritzien izaerara egokitzen, baizik eta eritzi horiek taxutzen lagundu egiten du neurri handi batean.

Afiliatuei galdatzen zaien disziplinak erizpide-askatasuna zapuztu egiten du, "ortodoxo"tasuna mantentzeko. Galdatutako disziplina kontrolatu egiten da, zenbait kasutan alderdiaren eta bere buruenganako gurtza sortzera eta horien hutsezintasunean sinistera daraman propaganda eta pertsuasioko ahalegin baten bitartez. Gurtza-izpiritua sustatu egiten da kritika-izpiritua zapalduz.

Era horretan, organismo itxiak, disziplinatua, mekanizatuak, monolitikoak eraikitzen iristen da, barne-egituraz armada-aren antzeko diren organismoak. "Gizon libre" haiek beren pentsaerak trebakuntz-prozesu batean sartuta ikusten dituzte, barneko totalitarismoa eraman dezakeen prozesu batean. Alderdi politikoei atxekipen intimoa eskatzen dute, eta mundua esplikatuzeko sistema itxi eta oso bihurtzen dira. "Fede erlijiosoa", entusiasmoa eta intolerantzia nagusitzen dira alderdietan. "Demokrazia"ren mehatxurik gogorrena ez da alderdi-erregimenarena, alderdi horietako barne-egituren azken joerena baizik, alderdien arteko adinezko eta tamainazko desberdintasunak ahaztu gabe.

Euskal alderdi guztietan daude esperientzia osasuntsu imitagarriak, atzerriko alderdietan bezalaxe. Bi gauza hauek batera segurtu daitezke: koadro politiko eratuek gara dezatela iharduc-raren bat eta harreman estuagoa eta leialagoa egon dadila herri-aren eta zuzendarien artean.

Nire lanaren helburua lortuzat emango nuke, galdera honen inguruan gogoeta sortzeko gai izan baldin banaiz: Alderdi batek bere barnean demokratikoki funtzionatzen ez badu, demokrazia jokatzeko gauza izango al da boterea hartu ondoren?

Euskaratzailea: Xanti Iruretagoiena

E.P.A.

I Hauek dira elkarrizketatuak: Valentin Solagaistua, Anton Ormaza, Florencio Arostegui, Iñaki Anasagasti, Juan Manuel Eguigaray, Jesus Insausti, Odon Elorza, Markel Izagirre, Xabier Martin, Leopoldo Barrera, Xabier Markiegi, Juan Infante, Vicente Serrano Izko, Koldo Amezketa, Nicolas Redondo, Inmaculada Boneta, Carlos Garaikoetxea, Karmelo Etxebarria, Adolfo Careaga, Iñaki Esnaola.

BIBLIOGRAFIA

- DUVERGER, M.: *Los Partidos Políticos*, Fondo de cultura económica, México, 1956.
- JACOBS, J.; SCHWART, H.: *Sociología cualitativa*, Trillas, México, 1984.
- LENK, K.; NEUMANN, F.: *Teoría y sociología críticas de los partidos políticos*, Anagrama, Barcelona, 1980.
- MICHELS, R.: *Los partidos políticos*, Amorrortu, Buenos Aires, 1969.
- SARTORI, G.: *Partidos y sistemas de partidos I*, Alianza Editorial, Madrid, 1980.